

סח לי אחד מגדולי הרבנים הצעירים בתל אביב: מעשה ובא אליו בחור מהישיבה להתענין על בת מסוימת שהיתה חברה של רעייתו. אותו בחור טען ששמע על הבת דברים לא נאותים. הדברים היו נכונים, אולם הרב ניסה להמעיט מחומרתם. לאחר זמן מסוים, שאל הרב את הבחור בדבר הנערה והוא ענה שהרבי מגור אמר: אני מבטיח לך שהבית שתבנה יהיה בית לתפארת ואכן דווקא נערה זו השתיתה את הבית על יסודות איתנים ביותר. אומר לי הרב: כששמעתי את דברי הרבי תמהתי: הרי מדובר בנערה שהרדרדה מבחינה דתית. כיום הבנתי שצדק הרבי, שכן אלמלא שידוך זה, מי יודע לאן היו הענינים מגיעים... כיום מתהדר הצעיר, בן לישיבת חברון, עם שטריימל-גוראי כדת וכדין.

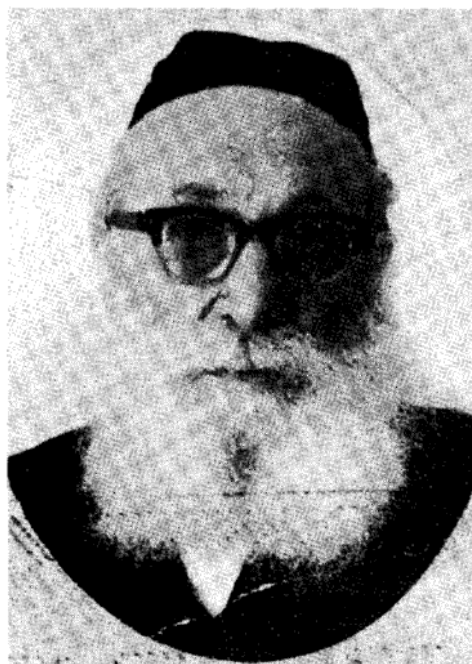
אוצר החכמה
אח"ח 1234567

סיפורים

סיפר משה פיק, בעליו של "אריגי פיק" ובנו של הגביר המפורסם רבי יחיאל מאיר פיק מלודז' – רמת גן: משפחת פיק בקשה פיצויים על בית החרושת הענקי שהיה להם בלודז'. הגרמנים סירבו. אין ראייה שבית החרושת הוחרם על ידם. שמא הפולנים הרסוהו. לימים התקיים קונגרס של תעשיינים בגרמניה. משה פיק היה בין המשתתפים. לפני נסיעתו שאל את הרבי, אם בהזדמנות ביקורו, יחדש את התביעה לפיצויים: אמר לו הרבי: בוודאי שתגיש. למה לוותר להם? אבל תעשה את הכל לפני שהגוי ימות". משה פיק לא הבין את מהות הדברים, אבל ציפה להתרחשויות. בבואו לקונגרס, שאל אותו איש המודיעין של המלון: שמך פיק? האם הנכם פיק מלודז'? פיק שזכר את דברי הרבי, סיפר לו את כל הסיפור של הפיצויים. אמר לו הגרמני: אחי הוא הממונה על הארכיון הגרמני. בוא ונבדוק, אולי נמצא את פקודת ההחרמה. נסעו אליו ואכן נמצאה פקודת ההחרמה, אלא שהיה צורך באישור שאמנם ההחרמה יצאה לפועל. משה פיק לא היסט. הוא נסע ללודז' לחפש עד ראייה למעשה ההחרמה, אבל כבר לא מצא אדם שעבד במפעל. לאחר שכבר עבר זמן האשרה, האריך פיק את מועדה. בשבתו בפולין במלון, מיואש לחלוטין ממאמציו, ירד לפתע ל"פואיה", גוי פולני – גוי פולני – פיק מתארו כגבוה מאד ורחב-גם. אותו גוי התיישב ליד פיק ותוך כדי שיחה – פיק מדבר פולנית מושלמת – הסתבר שהוא מכיר "מייסטר" שעבד במפעלי פיק. פיק מיהר אל הוקן שכבר התקשה כדיבורו ובעזרת אשתו התברר שאמנם היה עד ראייה לפירוק המפעל ולהעברתו לגרמניה. מיד הוחש למקום נוטריון ונערכה גבית עדות. פיק מיהר לאשר את הדברים בבית המשפט. בשובו מבית המשפט הביא אתו זר-פרחים ומתנות ל"מייסטר" שלו בעבר, אולם עוד בפתח הדלת קדמתו האשה ואמרה בצער: בעלי מת, לאחר צאתך. עתה הוא הבין, מדוע אמר לו הרבי למהר "לפני שהגוי ימות".

★

אברך חיפאי הפציר ברבי שיורשה לו ללמוד בישיבת "שפת אמת" ולא בישיבת "חידושי הרי"ם". הרבי סירב. הוא הדריך כל תלמיד וכל אברך באופן אישי. כשהיה הרבי בחיפה, נכנס אליו האברך ובהפצרה מחודשת, אמר באידיש שלא היתה שגורה. אני רוצה ללמוד "כאן" – היינו בירושלים. פתח הרבי את החלון שהיה מול לישיבת תפארת הכרמל – אתה רוצה ללמוד "כאן" – תלמד כאן! לאחר נשואיו, שנים רבות לאחר מכן, הוא למד בישיבת תפארת הכרמל!

כא זה שנים ק'צם
השם כ'ר' י'א ז'א'א'א'א'א'א'
כ'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'
א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'
א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'
א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'
א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'א'

הצוואה שהביאה להכתרתו
של ה"בית ישראל

רבי שמחה בונים אלטר – האדמו"ר מגור שליט"א

יום הולדתו ופטירתו של משה רבנו

יום חברה קדישא בתפוצות ישראל

ז' באדר

משה רבנו במקורות חז"ל

[מקורות]

"ועתה הניחה לי" (שמ' לב, י) – אמר ר' אבהו: אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו: מלמד שתפסו משה להקב"ה כביכול, כאדם שתופס את חברו בבגדו, ואמר לפניו: רבש"ע, אין אני מניחך עד שתמחל ותסלח לישראל (ברכות לב, א).

בשעה שאמר הקב"ה למשה: "קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אותם... והעבירו תער על כל בשרם" (במ' ח, ו-ז) – מיד עשה כך לקורח. אמרה לו אשתו לקורח: ראה מה עשה משה? הוא נעשה מלך, את אחיו עשה כהן גדול, את בני אחיו עשה סגני כהנים; כשמביאים תרומה אומר: תן לכהן; כשמביאים מעשר ואתם נוטלים אותו אומר: תנו אחד מעשרה לכהן. והוא מגלח את שערותיכם ומשחך בכם ומזלזל בכם.

"איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם" (דברים א, יב) – מלמד שהיו טרחנים. היה אחד מהם נוצח בדין אומר: יש לי עדים להביא, יש לי ראיות, למחר אני דן, מוספני עליכם דיינים. ומשאכם – מלמד שהיו אפיקורסים. הקדים משה לצאת. אמרו: מה ראה בן עמרם לצאת? שמא אינו שפוי בתוך ביתו (אין לו שלום בית); אחר לצאת אמרו: מה ראה בן-עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים? יושב ויועץ עליכם עצות ומחשב עליכם מחשבות (ספרי דב').

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים... וישלח אותם משה" (במ' לא ב, ו) – אמר הקב"ה למשה: נקום, אתה בעצמך, והוא משלח את האחרים? אלא מפני שנתגדל בארץ מדין אמר: אינו בדין שאני מיצר למי שעשה לי טובה (במ"ר כב, ד).

מהיכן נטל משה קרני הוד? – ר' יהודה בר נחמיה אומר: כשמשה כתב את התורה נשתייר בקולמוסו קימעה והעבירו על ראשו ומשם נעשו לו קרני הוד (תנה"ק תשא).

כשראה משה שנחתם עליו גזר דין (למות במדבר) עג עוגה קטנה ועמד בתוכה ואמר: רבש"ע, איני זו מכאן עד שתבטל אותה גזירה. אותה שעה קרא הקב"ה לנשמתו של משה, אמר לה: בתי, מאה ועשרים שנה קצבתי לך בגופו של משה, עכשיו הגיע קצן לצאת; צאי, אל תאחרי! באותה שעה נשקו הקב"ה למשה ונטל נשמתו בנשיקה.

תניא: "וימת שם משה עבד ה'" (דב' לד, ה) – אפשר משה חי וכתב "וימת משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע בן-נון. דברי ר' יהודה, ויש אומרים ר' נחמיה. אמר לו ר' שמעון: אפשר ספר תורה חסר אות אחת? אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמיו.

בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד (מ"ג, י"ג).

פתח משה (בשעה שחרב בית המקדש) ואמר: רבש"ע, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניו כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שייכנסו לארץ גזרת עלי: במדבר יפלו עצמותי. ועכשיו שגלו שלחת לי לספור ולבכות עליהם? זהו המשל שאומרים בני אדם: "מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי" (יל"ש, איכה).

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידיך? (ליתן התורה בלא התגין והקוצין). אמר לו: אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות (מנח' כט).

מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד (גיט' נט).

אמר הקב"ה למשה: הארץ חביבה עלי וישראל חביבים עלי; אכניס את ישראל שהם חביבים עלי לארץ שחביבה עלי (במ"ד כג, ז).

"ודבר ה' אל משה פנים אל פנים" (שם' לג, יא) – אמר הקב"ה למשה: כשם שאני הסברתי לך פנים, כך אתה הסבר פנים לישראל (ברכ' סג).

"וידבר העם באלהים ובמשה" (במ' כא, ה) – אמר ר' אבהו: כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה (סנה' קי).

"ויאמר ה' אל משה כתב-לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית (שם' לד', כז) – כשבא הקב"ה ליתן את התורה לישראל אמרה למשה על הסדר: מקרא ומשנה, תלמוד ואגדה. "כתב לך את הדברים" – זה מקרא; "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית" – זו המשנה והתלמוד, שהם מבדילים בין ישראל לבין אומות העולם.

"וזאת הברכה" (דב' לג א) – לפי שאמר משה לישראל דברים קשים תחילה, חזר ואמר להם דברי ניחומים. וממנו למדו על כל נביאים, שהיו אומרים להם לישראל דברים קשים תחילה וחוזרים ואומרים להם דברי נחמות (ספרי).

תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה, בא חבקוק והעמידן על אחת (חבקוק ב, ד): "וצדיק באמונתו יחיה".

משה אמר: "פקד עון אבות על בנים" (שם' לד, ז) – בא יחזקאל וביטלה, שנאמר (יחז' יח' ד): "הנפש החוטאת היא תמות" (מכות כד).

"ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו" וגו' (דב' לא, ז) – הנה עם שאני מוסרם לך עדיין גדיים ועדיין תינוקות הם, אל תקפיד עליהם על מה שהם עושים שאף ריבונם לא הקפיד עליהם על מה שעשו, שנאמר (הו' יא, א): "כי נער ישראל ואהבהו" (יל"ש, דב').

1234567

יצחק חזקוני

צדיקים לאחר הסתלקותם ליום ז' באדר

"צדיקים במיתתן נקראו חיים" (ברכות י"ח ע"א)
האגדה החסידית מעטרת את הצדיק בחייו. אין דבר אשר נבצר מהצדיק לעשותו, שהרי "הקדוש ברוך הוא גזור וצדיק מבטלה" (מועד קטן ט"ז ע"א) "צדיק גזור והקב"ה מקיים" (מש"י 4940) וכבר נאמר: "שומר מצוה לא ידע רע... אפילו הקב"ה גזור גזירה הוא מבטלה – שבת ס"ג ע"א.
ברם, גם משנסתלק הצדיק עדיין מצורתו פרוסה בעולם הזה, אין הוא מסתלק כבן תמותה רגיל. את ימיהם האחרונים של הצדיקים כבר תארנו בספרנו "מפרוזדור לטרקלין".
עתה נבוא לתאר כמה תופעות בצדיק לאחר הסתלקותו. מרובים הם הדברים ואנו קבצנו רק מעט מהם – כדוגמאות. השתדלנו להביא את הדברים בלשון כותביהם, בתיקונים הכרחיים.

סיפורים מופלאים מעין אלה מסופרים על צדיקים רבים ויש סיפורים של "בעינינו ראינו". סיפור מופלא כזה מסופר כבר על מורנו ורבנו, רבי ישראל בעל שם טוב, מחוללה של תנועת החסידות ויוצרה. מחבר הספר שבחי הבעש"ט, שכיום מכירים הכל בנאמנותו ובדייקנותו – רבי דב בר מליניץ, מספר: "גם אמר להם – הבעש"ט – הסימן שכאשר ייפטר יעמדו שני הזיגרים – היינו השעונים – ובבואו רחץ ידיו והזיגרים הגדול עמד, וסבבו האנשים אותו שלא יראה עמידת הזיגרים. אמר להם ידעתי שעמד הזיגרים ואין אני דואג לעצמי, כי יודע אני בבירור שאצא מפתח זה, תיכף אכנס בפתח אחר. וישב על מטתו וצוה שיעמדו סביב מטתו, ואמר להם דברי תורה על עמוד שעולין מגן עדן תחתון לגן עדן עליון וכן בכל עולם ועולם האיך הוא בעש"ן וביאור על ספר עבודה וצויה להם לומר "ויהי נועם" ושכב וישב כמה פעמים וכיון בכוונות עד שלא שמעו חיתוך האותיות וצויה לכסות אותו בסדין והתחיל להזדעזע ולחרוד כמו בשמונה עשרה ואחר כך נח מעט וראו שעמד הזיגרים הקטן והמתינו עד בוש, והניחו נוצה על חוטמו וראו שנפטר".²

א. שעונים פוסקים מלכת בשעת יציאת נשמתו של הצדיק

[אוצר החכמה]

הבעש"ט נפטר ביום ד', א' דשבעות, תק"ך.³

על רבי חנוך הניך דב מאלעסק בעל "לב שמח" מסופר: "וברגע האחרון אחז בידו הקדושה את הדיקנא קדישא... ובאותה שעה עמדו כל המורי שעות אשר בביתו, והאנשים שהיו שם, שהיה להם מורה שעות בכיסם, גם כן עמדו והיה לפלא".⁴

רבי חנוך הניך נפטר בא' אלול תרמ"ד.

"כי באותו רגע כאשר כבה נרו הקדוש של רבי שלמה שפירא מסטריזוב ומונקאטש – עמדו כל השלושה מורה שעות – מבית דירתם שבחצרות הקודש, בפעם אחת ובשעה אחת".⁵

רבי שלמה נפטר בכ"א סיון תרנ"ג.

"ידוע ומפורסם לכל, שבחצר רבינו הקדוש – רבי שמואל אבא מזיכלין – היו תלויים על הכותל שני מורי שעות, ובאותה רגע שעלתה נשמתו הקדושה השמימה, עמדו שניהם פתאום מלכת וגם שמעתי ברור שכבר הוציאו סכום רב לבעלי מלאכות לתקן את שני מורי השעות הללו ולא הועילו ונשארו בלי הילוך עד עתה".⁶

רבי שמואל אבא נפטר בכ"ו אלול תרל"ט.

"כעבור שעה קלה יצאה נשמתו הטהורה – של רבי דוד צבי שלמה בידרמן מלעלוב – ירושלים – במיתת נשיקה, ללא כל יסורי גסיסה, וכל העדה הקדושה שהקיפה את מיטתו קראה בקול גדול: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד! השעונים שבבית עמדו מלכת!"⁷

רבי דוד צבי שלמה נפטר בה' אלול תרע"ח.

"כדאי לרשום עובדא שכותב השורות הללו היה עד לה וראה אותה בעיניו ממש: ברגע שיצאה נשמתו – של ר' ישראל מוויז'ניץ – עמד השעון הגדול, שתלה על קיר חדרו ומעשה כזה היה גם כן בשעת פטירתו של זקן אדמו"ר – הרבי ר' מנדלי מוויז'ניץ".⁸

רבי ישראל מוויז'ניץ – בעל "אהבת ישראל" נפטר בב' סיון תרצ"ו.

1. ראה ילקוט חברה קדישא תשל"ז, תשל"ח, תשל"ט. הדברים קובצו בספרי "מפרוזדור לטרקלין".

2. שבחי הבעש"ט, מהדורת בנימין מינץ, ע' קס"א.

3. תאריך זה הנו סופי, ללא כל פקפוק. ראה: מקור חדש לנוסח האר"י של החסידים, בתוך "טמירין" א' ירושלים תשל"ב, ע' רצ"ח.

4. לב שמח החדש, ירושלים תשכ"ג, ע' קנ"ט.

5. בית שלמה עמוד ס"א.

6. מאיר גר זיכלינסקי, להב אש, פיעטריקוב תרצ"ה, ע' 268.

7. הרב משה יאיר וינשטוק, תפארת בית דוד, ירושלים תשכ"ח, ע' קל"ה.

8. היסוד, כ"ז באלול תרצ"ח, הובא ב"תפארת שבמלכות" ע' 239.

כבר על רבי דב בר, המגיד ממזריטש, תלמידו ויורשו הגדול של הבעש"ט, מסופר: "כשהובילו את הרב המגיד ממזריטש למקוה לטבול, אמר רבי שניאור זלמן מלאדי, בעל התניא, הנה רבותינו, זכרונם לברכה, אמרו: "גדולים צדיקים במיתתן". על כן יניחו את מורנו המגיד שיטבול בעצמו וכך היה שהניחוהו לטבול בעצמו וטבל בעצמו שלש פעמים".¹

רבי דב בר ממזריטש נפטר בי"ט כסלו תקל"ג.

מעין זה כבר מסופר על מרן האר"י – רבי יצחק לוריא שנפטר בצפת ביום ה' באב של"ב: "ועמד – האר"י – בתוך המים ואמרו לו ימחול האדון ונעשה לו טבילה. באותה שעה הרכין ראשו ועשה טבילה מעצמו".²

מרן האר"י הקדוש נפטר בה' מנחם-אב של"ב.

כך מסופר על צדיקים רבים.

"עין בעין ראו תיכף כולם שנכפפה קומתו – של רבי שמואל נח מטורבין – ונשמט הגוף מעט מתחת המים ונטבל בטבילה גמורה כדת והיה לנס ולפלא".³

רבי שמואל נח היה תלמידו של "החווה מלובלין" ונפטר בערב ר"ח שבט תקצ"ב.

ורבנו מהר"ש – רבי שלמה מסטריזוב ומונקאטש – עסק בסדר טהרות הקודש לרבנו הגדול והנורא – רבי חיים הלברשטאם מצאנז, בעל "דברי חיים" – והוא הניף את גופו הקדוש לטבול אותו בהמקוה והעיד כי בשעת הטבילה הרגיש איך מרן הקדוש הרפה את עצמו לטבול שתי פעמים כמעט בלי סיוע דחי הנושא".⁴

רבי חיים מצאנז נפטר בכ"ה ניסן תרל"ו.

"והעיד איך שמרן זצ"ל מסטרופקוב טבל עצמו".⁵ רבי אברהם שלום מסטרופקוב, הוא בנו של רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משיניווא ונפטר א' דשבעות ת"ש.

ומעין זה – שהצדיק מגיב עדיין לאחר מיתתו. מסופר על רבי יחיאל אבי רבנו הרא"ש: "...וקרב הרב ר' שלמה הכהן זצ"ל אצל ד' אמותיו וככה בקול רב ואמר בפני כל הקהל: אני מזכיר שר' יחיאל, גבורי

ב. הצדיקים טובלים

בעצמם במקוה

אה"ח 1234567

וחברי, לפניכם שיזכור את חברית שכרת עמדי ואז התחיל רבי יחיאל לשחוק בתוך הארון וכל הקהל ראו.⁶

1. עשר אורות ע' 35.
2. בהקדמת "נגיד ומצוה", בניהו, תולדות האר"י, ע' 205.
3. שבחי צדיקים ע' 25.
4. בית שלמה, אורשיוע, תפר"ח ע' 32.
5. דברי מנחם ע' י"א.
6. שם הגדולים ע' 19.

רבים הם הסיפורים על קברים שנתפנו והצדיקים שבהם היו שלמים כביום קבורתם. מספר הרב ש"י זיין, על הקבר של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק בעל "נועם אלימלך": "הרוצחים הנאצים ניגשו אל האהל והחלו להרוס אותו, אך כשפרצו את הקירות והחלו לחפור בקרקע, הופתעו לראות איש מעוטר תכריכים, השוכב במרכז האהל, פניו מאירות וכולו אומר כבוד".¹

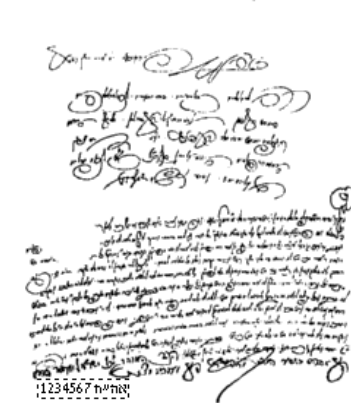
רבי אלימלך מליז'נסק נפטר בכ"א אדר תקמ"ו או תקמ"ז.² כך מסופר גם על רבי שלום בר שניאורסון מליובאוויטש – המהרש"ב: "בשנת ת"ש הועברה גופתו של רבי שלום דב שניאורסון מליובאוויטש מבית העלמין שברוסטוב אל בית העלמין החדש – "המחזה שלפניהם היה מדהים. הגוף הטהור היה בתכלית השלימות. הטלית שהיה מעוטף בו היה שלם אף הוא ורק ברגל אחת אצל העקב היה קצת מעוקם...".³ רבי שלום בר נפטר ב' בניסן תר"ף.

באותו מקור מסופר: "ידוע היה הרד"ז – רבי דב זאב קו'וויניקוב – כאיש קדוש. כאשר אחרי יותר מעשרים וחמש שנה לפטירתו, התכוננו השלטונות להרוס את בית העלמין והיו נאלצים להעביר את עצמותיו למקום אחר – נדהמו המתעסקים כאשר פתחו את קברו ומצאו את גופו שלם לגמרי, כאילו נקבר באותו יום עצמו".⁴

רבי זושא מפלאצק, מתלמידיו של רבי שמחה בונים מפשיסחא, נפטר בו' אדר א' תקצ"ז.⁵ מספרים כי 103 שנים לאחר פטירתו נשארו עצמותיו שלימות. עטפוהו בטלית, הכניסוהו לארון, וקברוהו מחדש. נביא גם את סיפורו של הרב משה בלוי, מנהיגה של אגודת ישראל: "בקיץ תרס"ו נודמנתי בחברון – קברו של בעל "שדה חמד" פתוח. מי שהוא חפר את העפר מקברו... וניסה להוציא בכח את גופת המנוח... וראה זה פלא. הגוף היה שלם כביום הקבורה ממש והתכריכים היו לבנים כשלג בלי כל כתם. לא שלטה בגוף קדוש זה רימה... ויהי הדבר לפלא נורא".⁶

רבי חיים חזקיהו מדיני בעל "שדה חמד" נפטר בחברון בכ"ד כסלו תרס"ה. מספרים שרידי העיריה צ'כנוב שחפרו את קברו של הצדיק רבי אברהם לנדא בצ'כנוב: "כשנכנסו הנאצים לעיר, רצו התושבים להעביר את קברו של הצדיק, שלא יחריבוהו הנאצים, משהגיעו להגולל, הופתעו ונדהמו למראה עיניהם – עצמות הצדיק היו טמונות ששים ושבע שנים ומצב הגוף היה כאילו נטמן זה לפני זמן לא כביר. אפילו התכריכים לא בלו".⁷ רבי אברהם נפטר בח' באדר תרל"ה.

ג. "אין רמה שולטת בהם"

מכתבו של רבי אברהם יהושע השל מאפטא

[הצטרף החכמה]

1. סיפורי חסידים, תורה, סימן 557.
2. ראה על כן בספרו של בצלאל לנדוי "רבי אלימלך מליז'נסק".
3. הרב לוי יצחק גוטליב, תולדות לוי יצחק, כפר חב"ד תשל"ז עמ' 129.
4. שם ע' 55.
5. ספר פלאצק, תל-אביב, תשכ"ו, ע' 96.
6. על חומותיך ירושלים, תל-אביב, תש"ו, ע' כ"ח.
7. זכותא דאברהם ע' צ"ו.

מספרת האגדה החסידית: באותו לילה שנסתלק בו הרב מאפטא, רבי אברהם יהושע השל בעל "אוהב ישראל", שמע הממונה על כולל ואהליו בטבריה, קול דופק בחלונו. משניגש אל החלון, שמע קול אומר: הרב מאפטא, נשיא כולל ואהליו נסתלק, צא ללוותו. מיהר הממונה לקרוא לחבריו ויחדיו יצאו לבית הקברות. והנה לנגד עיניהם נראתה מטתו של מת ואלפים בעקבותיו. כשהגיעו לבית הקברות כבר ראו קבר כרוי והרב מאפטא בתוכו. הצדיקים הקבורים בטבריה יצאו לקראת ארונו של הרב מאפטא.¹

הרב מאפטא נפטר ה' בניסן תקפ"ה. זקני טבריה מצביעים עד היום על המקום שבו הוטמן גופו הקדוש של הרב מאפטא. רבי חיים אלעזר שפירא ממנוקאטש בביקורו בארץ בשנת תר"ץ יצא להשתטח על קבר זה בטבריה.²

1. מגורה הטהורה עמ' 71; הרב מ"י גוטמן, הרב מאפטא, ע' י"א, "הרב מאפטא בעל "אוהב ישראל" ע' 97.
2. מסעות ירושלים, ירושלים תשכ"ג, ע"מ"ג, ר"ב.

ד. עולים ישר לארץ ישראל

ה. באים מהעולם העליון להשתתף בשמחת בניהם

האבן על קברו של הרב מאפטא בטבריה

הוצר החכמה

"הנה נודע ומפורסם, כי בעת שהיו הנשואין של הרבנית מרת רייזל עם בעלה, רבי שלום יוסף בנו של מרן, עיר וקדיש, הרב הקדוש מורנו רבי ישראל מרוז'ין, ואור ישראל מרוז'ין היה מוכן ללכת לחופה עם בנו הקדוש – שלח למחותנו, רבי יצחק מראדוויל, שיבוא לחופה, עד אשר אביו המגיד הקדוש – רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב – יבא אל החופה ולעת עתה אין הוא רואהו. לאחר זמן בא ואמר כי עתה גם אביו הקדוש מגן עדנו בא".¹

רבי ישראל מרוז'ין, היה גדול הצדיקים בדורו. ישב ברוז'ין ובסאדיגורה. שושלות סדיגורה, הוסיאטין, טשורטקוב, בואן, בודוש, ואסלוי, שטעפינטש ואחרים הם מצאצאיו. הרוז'יני נפטר בג' חשון תרי"א. מחותנו – רבי יצחק מראדוויל כיהן כרב ואדמו"ר בערים רבות בפולין, רוסיה וגאליציה. תורתו בספר "אור יצחק". נפטר י"א באייר תקפ"ה.

רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב היה מתלמידי הבעש"ט והמגיד ממזריטש והיה מהמפיצים הראשונים של החסידות בגאליציה. נפטר כ"ה באלול תקמ"ו.²

שח רבי ישראל הורוויץ מבארנוב: כשהתקיימו נישואי עם בתו של רבי דוד מזבלטוב, בנו של רבי מנחם מנדל מקוסוב וחתנו של רבי משה ליב מסאסוב, חשתי לפתע בעומדי תחת החופה, שמישהו שם את ידו עלי ומברכני. התפלאתי מי הוא זה המברכני כך? הרי אבא אינו נוהג כך. הרמתי את ראשי וראיתי את סבי רבי נפתלי צבי מרופשיץ עומד ומברכני.³ רבי נפתלי צבי נפטר בי"א אייר תקפ"ז ומ"כ בלאנצהוט. רבי ישראל מבארנוב היה בנו של רבי אליעזר מדז'יקוב. רבי דוד מזבלטוב נפטר בכ"א אב תר"ח.

1. עשר אורות ע' 65.

2. יש המשערים תקמ"א והענין עדיין צריך בירור.

3. אהל נפתלי ע' 103 אות רצ"ג; תפארת שבמלכות ע' 82.

1. מקברם הם פועלים ישועות

רבים היו גדולי ישראל שהבטיחו לזרעם אחריהם, שאם יבואו להתפלל על קברם – יענו לבקשותיהם. על פי רוב היתה ההבטחה מוגבלת לזמן מסוים של שנים או למספר מסוים של דורות. ענין זה אינו קשור בצדיקים החסידיים או באישים חסידיים – אולם המקורות לכך הם, בדרך כלל, מקורות חסידיים. רבי יצחק פרנקל, הידוע גם בשם רבי יצחק היינה מברומברג, שנפטר בשנת תקט"ו, הבטיח לבניו ש"עד עשרה דורות אם חס וחלילה תתרחש עליהם צרה, הרי אם יבואו אל קברו להתפלל בוודאי יוושעו".¹

גם רבי צבי הירש הורוויץ מטשורטקוב, אביהם של הרבי ר' שמלקה מניקלשבורג ורבי פנחס הורוויץ מפרנקפורט, הבטיח שאם יבא אחד מצאצאיו – יש אומרים עד חמשה דורות, יש עוד עד עשרה ויש אומרים לתמיד – יושע מיד.²

רבי צבי הירש נפטר ט"ו בחשון תקי"ד. הרב הקדוש רבי משה אב"ד בראדשין אמר קודם הסתלקותו שעד עשרה דורות מזרעו אם ח"ו יארע לבניו איזה צרה ח"ו שיכלו על ציון קברו לבקש רחמים ובעזרת ה"ת בוודאי יוושעו.³ רבי יצחק חיות מדראהביטש אמר שהוא מקבל על עצמו עשרה דורות שבכל עת צרה יבואו על קברו ויוושעו מצרותם.⁴

"ספרו רבים וכן שלמים כי הרבה פעמים בעת שהוצרכו לישועה באיזה ענין גדול נסעו אל ציון אא"ז – רבי יחיאל מיכל, סבו של רבי ישראל ברגר מבוקרשט – בישוב נירלעשט הסמוך לעיר דעעש והתפללו שמה ותיקף נושעו לטובה".⁵

גם רבי בעריש חסיד, סבו של רבי אברהם מטשעכנוב, אמר שצאצאיו עד עשרה דורות יעלו לקברו וישטחו את בקשותיהם.⁶

רבי בעריש נפטר בעיר קוטנא. ה"סבא הקדוש" מראדושיץ התבטא פעם: יבא זמן ש"העולם" יגיש לי "פתקאות", אבל לא ישמעו ממני מענה לבקשותיהם ובכל זאת יוושעו. נכדו הצדיק רבי הלל מראדושיץ הסביר שכוונתו היתה לאחר פטירתו. ואכן סיפורים רבים מסופרים על אלה שנושעו באורח פלא לאחר תפילה על קברו.⁷ הסבא הקדוש מראדושיץ נפטר ח"י בסיון תר"ג.

1. רוד תרהר, אנצקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו, כרך ה', ע' 2594.

2. בהקדמת הספר "סמיכת משה" ומשם בשמן הטוב ע' 102, ספר היחס למשפחת עליאש ע' 38.

3. הרב אברהם יצחק סויבלמן, ספורי צדיקים, פיעטריקוב תרס"ט, ח"ב, ע' 18.

4. מיכאל הכהן בראדור, פאר יצחק, ע' 3.

5. ר"י ברגר, עשר עטרות ע' 76.

6. פנחס זליג גליקסמן בקונטרס "רבי זאב ליפשיץ" והובא ב"זכותא דאברהם" של ר"י ורדיגר, תל-אביב, תש"ט ע' י'.

7. נפלאות הסבא קדישא ח"ב ע' 89, הסבא הקדוש ע' 122.

פעמים הרבה מופיעים הצדיקים מגן עדנם ללמד תורה לבניהם ולתלמידיהם. פעמים הם מופיעים להזהיר את בני משפחותיהם שיעשו מעשה או שלא יעשו מה שעולה בדעתם לעשות. ענין זה של "גילוי צדיקים" נחשב ליותר מאשר "גילוי אליהו". הוא מופיע גם במקורות לא חסידיים. על רבי יחיאל, אביו של רבינו אשר – הרא"ש – מסופר: "ששה חדשים לאחר פטירתו נראה לאשתו בליל שבת חצות ואמר לה: "מה את עושה כאן? מהרי קומי וקחי את בניך ובנותיך והוציאי אותם מהמקום הזה. כי מחר יהרגו את כל היהודים אשר במקום הזה. כן נגזר על כל הסביבה. התפללנו ונתקבלה תפילתנו, חוץ מאשר על מקום זה". מיהרה האשה לעשות כן להציל כל אשר לה... ויהי באשמורת הבקר, באו שודדים לעיר, הרגו ובזזו את כל יושביה והלכו. לאחר מכן שבה אשת רבינו יחיאל ובניה בשלום לביתה¹.

רבינו יחיאל נפטר בחול המועד סוכות כ"ב (1261). גם רבי אלעזר מגרמיזא-וורמס, הופיע בהקיץ אל תלמידו רבי שמואל ולמדו קטע בגמרא שלא הבינו כל ימי חייו².

רבי אלעזר נפטר בד"א תתצ"ח. סיפר רבי חיים מאיר יחיאל שפירא ה"שרף" ממוגלניצא: בילדותי ישן הייתי אצל הסבא המגיד הקדוש רבי ישראל מקו'ניץ. באמצע הלילה ראיתי שהסבא קם ממיטתו והוא מסתובב הלך ושוב עם יהודי בעל צורה. ראיתי שאותו יהודי אינו מדבר אל סבי כדרך שמדברים אל רבי. התפלאתי על כך והייתי בטוח שאותו אדם – אליהו הנביא הוא. משהלך – גיליתי לסבא שראיתי כיצד אליהו הנביא בא אליו. אמר לי סבא: לא נכדי. היה זה מורי ורבי רבי דב בער המגיד ממזריטש³.

"השרף" נפטר בט"ו אייר תר"ט, והמגיד מקו'ניץ בי"ד תשרי תקע"ה. כך מסופר שרבי נפתלי צבי מרופשיץ שהופיע בפני תלמידו רבי אלימלך מרודניק בן רבי מנחם דב – נכדו של רבי אלימלך מליז'נסק והזהירו שלא לעשות מעשה⁴.

רבי אלימלך נפטר בי"ט טבת תר"י. לרבי נפתלי צבי מרופשיץ עצמו היה פעם גילוי השל"ה. רבו, רבי יעקב יצחק הורוויץ ה"חווה" מלובלין גילה זאת לתלמידים. רבי נפתלי צבי התבדח על הדברים שאמר ה"חווה" כדרכו תמיד להסתיר בדרך חכמה את "מדרגותיו"⁵.

1. רבי אברהם זכותא, ספר יחסי, ע' 149 ומשם בסדר הדורות א' ע' 221, שם הגדולים ע' 19.
2. אהל אברהם ע' כ"ב. 3. עשר אורות ע' 70.
4. אהל נפתלי אות ל'. על ענין זה מכוונים דבריו של רבי יקותיאל יהודה טיטלבוים מסיגעט בספרו "ייטב לב" פרשת פנחס: "ועובדא ידענא מאשר ספרו לנו אבותינו בימי מחותני האי סבא קדישא הצדיק הקדוש מהר"ן מרופשיץ באחד מגדולי תלמידיו... וראה בהקיץ צורת רבו הקדוש ונרתע ושב לאחוריו ואח"כ גודע הדבר כי רבו רגלי חסידיו ישמור...".
5. אהל נפתלי אותיות צ"ו, קט"ו, שמ"ט. ראה גם: "עטרה לראש צדיק" דף נ"ח.

על הצום והאכילה ב"יום השנה"

מסורת קדומים היא שיום שנסתלק בו אב או אם, הוא יום אבל ואין שותים בו יין ולא אוכלים בשר ואחדים אף נוהגים בו יום צום.

כך אומרת הגמרא במסכת נדרים י"ב ע"א: "אמר הרני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, כיום שמת בו רבו, כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, כיום שראיתי ירושלים בחורבנה". ההשואה היא בין "מת בו אביו" ל"נהרג בו גדליה בן אחיקם".

אכן, כך פסק רבי משה איסרליש – הרמ"א – במפה שלו שעל השולחן ערוך יורה דעה סימן ת"ב סעיף י"ב – ועליו כבר נאמר "וכל ישראל יוצאין ביד רמ"א".

"מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה". טעם האבל הוא ברור. נזכרים ביום שנסתלק בו האב או האם.

רבי מנשה בן ישראל, מחדש הישוב היהודי באנגליה, בספרו "נשמת חיים" (מאמר ב' פרק כ"ז) מסביר: "כי בכל שנה ושנה מעלים את נשמת האדם ממדרגה למדרגה וכל עליה כזו נקראת פטירה מן העולם, ולכן עושים את ההספד לתנות על הקרובים ביום מיתתם כל שנה ושנה להורות את הצער שיש לנו בהפרד הנשמה מבינינו כל יום העלותה בהחלט למדרגה יותר גבוהה".

אם הנשמה עולה "ממדרגה למדרגה" מה טעם ההספד?

בספר "אזור אליהו" פרשת בהעלותך והובא ב"טעמי המנהגים ע' תע"ח מובא ההסבר, בשמו של הרב הקדוש מוהר"ר יעקב מנאראל "לפי שכל שנה עולה הנשמה למדרגה יותר גדולה לכן צריך לרדן אותה מחדש, שיש עבירות שבעולם התחתון אינו נחשב לחטא, אבל בעולם העליון נחשב לחטא, על דרך וסביבו נשערה מאד, לכן צריך בכל שנה ושנה להתפלל עבורו".

בקבלה מוסבר הסבר שגם לאחר מיתה יכולים הרוחות לחטוא ולהיענש כענין רוח של נבות¹ לכן נותנים צדקה בעד המתים ואם הם זכאים אז יתפלל על הנותנים ועל אשר להם (סודי רזי – הובא בטעמי המנהגים סימן שמ"ח).

בדרך זו מפרש רבי אלעזר מטרנוגרד – תלמידם של רבי אלימלך מליז'נסק ו"החזקה" מלובלין את מה שאנו אומרים בנוסח התפילה של ראש השנה "ופוקד כל יצורי קדם" – כי המתים נידונים גם כן בראש השנה ויום הכפורים מי שיעלה למדרגה יותר גדולה או ברשעים להקל עונשם וזהו דנקט אצלם "פוקד" על דרך פקידה, עיוני בעלמא, מה שאין כן החיים, "זוכר" – ש"נידונים ממש" (בספרו "נועם מגדים" פרשת חוקת).

בעדות המזרח נהגו לאכול ולשתות ביום השנה ולדברי הגאון רבי חיים חזקיהו מדיני בעל שדי חמד (ראה תולדותיו בספרנו עמ' 118) הטעם הוא "לפי שהוא תיקון לנשמת המת, כמו שאומרים שהברכות ועניות אמנים מעלים נשמת המת".

החסידות שהעמידה את השמחה כיסוד מרכזי בתורתה הפכה את ה"יאהרצייט" מיום של אבל ליום של שמחה שהרי אם "הנשמה עולה מעלה" יש לשמוח בשמחתה ועל כן הנהיגה ביום השנה לשתות "לחיים" ולעשות סעודה ביום ה"יאהרצייט" ומברכים את בעל ה"יאהרצייט" "שתהיה עליה לנשמה, לחולים רפואה ולבריאים ישועה".

מנהג זה הוא, כנראה, מנהג חסידי קדום וכבר רבי אריה ליב מבולחוב מוחה על כך נמרצות בספרו "שם אריה" חלק ב' סימן י"ז: "על המנהג בוואלין, פודוליה ואוקראינה שמקילים בתענית יארצייט ועוד רעה מזאת ראיתי שמהפכים אבלם לששון וביום מ' זת אביהם יעשו משתה ושמחה ואומרים חלילה להתענות ביום מיתת הצדיק רק להרבות בשמחה" ו' א' מסיים: "מי שבידו לבטל דבר זה ולהחזיר הדבר לקדמותו להתענות ולהאבל ביום היא"צ מחויב לו שות כן שכרו כפול מן השמים".

חסידיים קבעו מלבד שתית "לחיים" גם ללמוד משניות ובעיקר פרק ז' ממסכת מקוואות שאותיות מצטרפות למלה נשמה ולדעת רבי יצחק אייזיק מקומרנא הרי "קבלה בידנו מרבותינו שקבלו מרבן מאליהו הנביא שבפרק זה מעלין את הנשמה של הנפטר למקומה".

עד כמה החשיבה החסידות את שתית ה"לחיים" ביום ה"יאהרצייט" אפשר לראות מהסיפור הבא: רבי צבי הירש מזידטשוב, "שר בית הזהר" שכח לומר קדיש על אמו ובאה אליו אמו בחלום הלילה ואמרה: "בני, את הקדיש שלא אמרת, אני מוחלת לך. וגם את המשניות שלא למדת – גם כן אני מוחלת לך. רק מה שלא נתת תיקון, זה לא אוכל למחול. ונבהל ושלח תיכף לאנשי שלומו ולמד משניות ולא אמר קדיש ויתן להם תיקון.

אם ביום מותו של אב או אם נותנים תיקון ושתית "לחיים" ומסתפקים בכך, הרי ביום מותו של הצדיק עושים סעודה גדולה ומדליקים נרות הרבה ומתברכים: "לחיים, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל". הסעודה נערכת בערב ברוב-עם והיא הנקראת "הלולא".

רבי דוד משה מצורטקוב מסביר את טעם ההלולא: "לכן צריכים בני הצדיק ותלמידיו לעשות יום טוב ביום פטירתו כי באותו היום מתעלה נשמת הצדיק כל שנה ושנה למדרגה עליונה ביותר הוא דומה ליום שנעשה בו נס לאבותיו – לפי האמור במסכת ברכות נ"ד א'.

לכל חסידות יש את יום השנה המיוחד שבו מתכנסים החסידים לזכר רבם ומלבד דברי תורה מספרים בשבח הצדיק ובסיפורי נפלאותיו.

על כן – אומר רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה, גדול תלמידי הבעש"ט ומחבר "תולדות יעקב יוסף", נקראת מיתת צדיק פטירה שנפטר מצער עולם הזה מעלמא דשיקרא ובבואו לעולם הבא לשמחה יחשב לו – (תולדות יעקב יוסף פ' תבוא).

מענינים הם הדברים שהובאו בספר "שערי האמונה" בשם "הקדמה לספר חסד לאברהם" על משניות זרעים: "כשראו צדיקי הדור התשות כח שבא לעולם והדור חלש ומתמעט והולך ואין בכחם כלל להתענות ולסגף את גופם, ע"כ המציאו עצה לזה בלא התענית ויהיה דבר השווה לכל נפש, לקים ביום היא"צ מצות צדקה והכנסת אורחים בחבורת אנשים יחד לסעודה באחדות ורעות, כמ"ש בספר החיים דבסעודת מריעים מקיים הכנסת אורחים, דלעניינים נקרא בשם צדקה, ע"ע. וסיים וז"ל, ומזה נשתרבו שאפילו עני שבישראל שאין בכחו לעשות סעודה ביום היא"צ נותן תיקון, ובזה הוא מקיים מצות צדקה, כאשר שמעתי מחותני הישיש והנכבד הרב ר' אשר אנטשיל ז"ל ששמע מפה קדוש של סבא קדישא הנקרא שפאלער זיידע נבג"מ זי"ע שזו היא צדקה אמיתית כשנותן אדם לחבירו איזה דבר לשתות, יען כי בזה מחזק את לבו ומשיב את נפשו, ונודע מאמר חז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כו' עכ"ל.

1. "רוח של נבות" – ראה "ראשית חכמה" שער הקדושה פרק י"ב: "גרסינן במדרש רוחו של נבות היוצא לא זכתה למחיצה עליונה אלא מפני שהרגו אחאב רם נקי, ונרחה אח"כ ממחיצת הקב"ה מפני שהרהר לדבר בזבים שנאמר "מי יפתה את אחאב ויעל ברמות וגו' ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו" – מאי רוח, זהו רוחו של נבות. מאי "צא" – צא ממחיצתי.

רבי אברהם בורנשטיין בעל "אבני נזר" ו"אגלי טל"

יום פטירתו: י"א באדר תר"ע

י"א באדר

משנעשה רבי אברהם מסוכאטשוב – "האדם הגדול בענקים... הרב הקדוש והטהור האלקי, גאון הגאונים, ראש הצדיקים, קודש הקודשים, חד בדרא, שר התורה והיראה" – לבן י"ב, החלו כל השדכנים רצים אחריו. מה הפלא? הרי מקטנות ממש כבר הצטיין בגאונות של ממש ובצדקות מפליאה. התפיסה שלו היתה מדהימה ושמו העילוי מעלקוש, שאביו רבי זאב־נחום בורנשטיין כיהן בה כרב וכראש ישיבה, הגיע לכל רחבי פולין וגאליציה. השידוך הראשון שהוצע לו היה עם בתו של גדול צדיקי גאליציה – רבי חיים הלברשטאם מצאנז.

נביא את הסיפור שהובא ב"אביר הרועים" של צבי יהודה מאמלוק, בסגנונו של ישראל ארליך ב"אבירי הרועים" שלו – ספר מצויין על תולדות צדיקי בית סוכאטשוב: "באו האב ובנו לצאנז, והתאכסנו באכסניא שבעיר. שלח רבי חיים שני תלמידי־חכמים מופלגים לבית־האכסניא כדי לבחון את העילוי הצעיר. שיחה קצרה שוחחו בדבר־ייתורה, והשנים חזרו מיד לרבם, והגידו לו כי לצורך שיחה בדברי תורה עם העילוי הצעיר יש לשלוח אליו גדולים בתורה מערכם. כאשר שמע בעל "הדברי חיים" את דברי שני שליחיו, אמר:

– אס־כן – צריך אני לילך בעצמי אליו... הודיע רבה של צאנז לרבי זאב־נחום כי עומד הוא לבוא לאכסניתו. הקדים רבי זאב־נחום והלך עם בנו ר' אברהם'לה, לביתו של המרא־דאתרא, משום כבודו.

אמר רבי חיים לר' אברהם'לה: – בחור'ל, הרי לך רגעים מספר – לך לבית־מדרשי, עבור על סוגיא של "שומר שמסר לשומר", ואחר־כך נשוחח בסוגיא זו...

יצא ר' אברהם'לה מן החדר, ושב לאחר רגעים מעטים. אמר כי כבר למד כל הסוגיא. ישבו ושוחחו בדברי הסוגיא מכל צדדיה: גמרא ורש"י ותוספות, ראשונים ואחרונים – והפליא ר' אברהם'לה את שומעיו בבקיאותו המופלאה, וכל רז לא אניס ליה.

גם כאשר רמז רבי חיים על קושיא שהקשה בסוגיא זו, יישב ר' אברהם'לה את סוגייתו של הגאון, ועוד הוסיף וחיידש.

שמח רבי חיים בחתן המיועד, וציוה להכין סעודה לאורחיו. בעת הסעודה אמר רבי חיים לרבי זאב־נחום:

– במה אכבד את כבודו? הבה ואפרוש לפניו את חדושי ופלפולי העמוק, שאני שומר לעצמי לאמרו בפני בית־דין־של־מעלה...

פתח רבי חיים בדברי תורה ובפלפול, והשיב רבי זאב־נחום כנגדו וסתר פלפולו, וחזרו ופלפלו ביניהם, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני.

כל אותה עת עמד העילוי הצעיר ר' אברהם'לה כמחריש, והאזין לדברי הפלפול שבין אביו הרב לבין רבי חיים האדמו"ר מצאנז. רק עתה נשמע קולו, הוא חזר על דברי אביו, גם חזר על דברי בעל ה"דברי־חיים" – והוסיף עליהם מחדושי העמוקים.

שמח רבי חיים – עמד ונשקו על ראשו. אמר: – כבר יש לך דרך לימוד הדומה לדרכו של בעל "הנודע ביהודה"...

רעשה כל צאנז. רובי אנשי העיר סבו על בית הרב, כדי לראות את העלם העילוי. ואביו, שעמד מן הצד אמר:

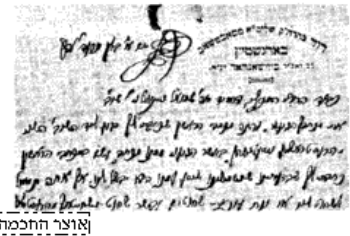
– הנה, מכל שראינו נתפעלתי אך מזאת: אלפי האנשים שסבבו מרכבתנו, בעת שעמדנו לצאת את צאנז דחקו כדי לקבל ברכת שלום מהעילוי הצעיר, והוא, האברך, לא נכרו בו כל שינוי והתפעלות, אלא היה נותן שלום וברכת פרידה לכל־אחד בתמימות ובפשטות, כמי שראוי להיות רבי ומנהיג בישראל...

★

לימים כתב רבי חיים מכתבים לרבי זאב־נחום, מצאנז לאלקוש, בעיני השידוך. באחד המכתבים כתב:

"...בנו העילוי – אין דוגמתו בעולם. אך היה יותר טוב, אם לא היה מרגיל אותו, שיתחיל לחדש בעצמו חידושים מוקדם כל־כך..."

אך – משידוך זה לא נתקיים ולא כלום. חסידים מספרים:

123456789101112131415161718192021222324252627282930313233343536373839404142434445464748495051525354555657585960616263646566676869707172737475767778798081828384858687888990919293949596979899100

הרב ר' יוד בורנשטיין –
אבן"ר מוסכאטשוב
[אוצר החכמה]

– לאחר אותו ערב שרבי חיים מצאנו כחן את ר' אברהם'לה בדברי תורה ונראה לו, חזר למחרת היום, ואמר למיזעזע:

– אברהם'לה, בכל זאת הבה ואחזור ואבחון אותך בדברי תורה...

השיב האברך העילוי:

– ר'בה של צאנו, אין זו מן המידה שיחזור ויבחנני. כי הסיבה לבחינתו של החתן היא, דברי הגמרא (פסחים מט). "תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד-חכם, וישא בתו לתלמיד-חכם..." הרי אמש בחנני מר ויודע הוא כי עומד להשיא בתו לי, וזאת לאחר שעמדתי בבחינה אמש. אך אם אין מר סומך על הבחינה שעמדתי בה אמש, הרי גם אני צריך לבחון את כבודו הגאון. שכן אותה גמרא אומרת כי "ישא בת תלמיד-חכם", ומשום-מה אין בוחנים את החותן אם הוא תלמיד-חכם? משום שסומכים על הבחינה שעמד בה בדיותו הוא עצמו חתן. עתה – אם אין מר סומך על בחינה ראשונה של אמש, אף אני איני סומך על הבחינה שעמד בה מר כשנשא אשה..."

ו...השידוך לא יצא אל הפועל.

אף אנו נוסיף על דברי הסיפור הנזכר. ידו של רבי ברוך הלברשטאם מגורליץ, בנו של רבי חיים מצאנו, שהיה תקיף שבתקיפים וחריף שבחריפים, היתה בדבר. לא אחד חדל לבוא לצאנו, מאימתו של רבי ברוך מגורליץ, שהוא איש-אמת עד דכדוכה של נפש. מששמע את דבריו של רבי אברהם, עשה הכל שהשידוך לא יצא לפועל. הקפיד עליו רבי חיים ואמר: לי לא נתת להשתדך עם קוצק, אבל מבינתך ינשאו לחסידי קוצק וכך היה: בתו של רבי ברוך מגורליץ, רייזל, היתה אשתו של רבי יהודה ליב מגור בעל "שפת אמת" – בזיווג השני, שהיה כידוע מנהיגם של רוב חסידי קוצק... אגב, חסידים מספרים שהשפת-אמת אמר לרייזל: רצונך בבן שיהיה גדול כסבך – רבי חיים מצאנו? ענתה לו הרבנית: רצוני בבן, אבל עוד אחד כמו רבי חיים מצאנו לא יהיה. נאנח ה"שפת אמת" אנחה עמוקה וכן לא היה לה.

משנתבטל השידוך הזה עם רבי חיים מצאנו, חשק בשידוך רבי יצחק מאיר מגור, פארה של פולין וגדול למדניה. סיפר רבי מאיר, אחיו של רבי אברהם מסוכאטשוב, בשם אביו את דבר השידוך הזה. גם סיפור זה הבאנו בסגנונו של ישראל ארליך:

כשבא שדכן לבית רבי זאב-נחום, להציע לפניו הנכבדות. שמח רבי זאב-נחום בשמעו כי בעל ה"חידושי הרי"ם" רוצה להתחתן בו. נדברו ביניהם רבי יצחק-מאיר מגור ורבי זאב-נחום מביאלא לנסוע יחדיו לקוצק, לקבל ברכת רבם, רבי מנחם-מנדל, ושם בקוצק לכתוב אף את שטרי-האירושין, "התנאים". הגיעו לקוצק, אל סף ביתו של רבם, רבי מנדל. עוד בטרם ירדו מן העגלה – נגש אליהם ר' הירש מטומאשוב, נאמן ביתו של רבי מנדל, פנה לרבי יצחק-מאיר, אמר:

הרבי שאלני, זה פעמים מספר, אם כבר הגעת לקוצק...

סברו כל השומעים כי סימן הוא להצלחה, בדבר השידוך. כי פעמים הרבה צריכים היו הבאים להמתין ימים ארוכים עד שהורשו להכנס אל הקדש פנימה, לחדרו של רבי מנדל. עתה הזכיר ר' אברהם-מרדכי, לאביו הרי"ם, כי מיד עם הכנסו, יספר לרבי אודות השידוך של בתו עם בנו של רבי זאב-נחום, ויבקש ברכת האדמו"ר מקוצק. אך, מה נשתומם רבי יצחק-מאיר: עם הכנסו לרבי מנדל, והרבי נתן שלום לחברות-למידות-חסידו, אמר לו רבי מנדל להרי"ם:

יודע אתה, מציעים לפני שידוך: שרה-צינה בתי לבנו של רבי וולוויש, הוא רבי זאב-נחום, מבנדין. מה דעתך על העלם הזה? המתאים השידוך לי?...?

כמובן שהרי"ם לא סיפר עוד דבר לאדמו"ר, לא שאל עוד דבר, לא בקש ולא כלום לא לעצמו ולא לבנו ולא לנכדתו...

המחותנים שהמתינו מחוץ לחדר, חרדו לצאתו של הרי"ם מאת פני רבי מנדל, השתוקקו לשמוע הסכמת רבם לשידוך –

כאשר שמעו את דברי האדמו"ר מקוצק, חרדו איש אל אחיו, ולא ידעו את נפשם – –

שעות נקפו. כאשר קרב מועד כניסתו של ר' אברהם-מרדכי, בן הרי"ם, אל הקודש פנימה, לברכת שלום של רבי מנדל, אמר הרי"ם לרא"ם בנו:

בני, שמע לעצתי: בעת שתכנס אתה לקבל שלום מהרבי, עשה עצמך כאילו אינך יודע דבר ממה שדבר עמי אודות השידוך עמו. אמור לו בפירוש כי הציעו לפניך שידוך: בתך לבנו העילוי של רבי וולוויש מביאלא. תוסיף ותאמר לרבי כי מוכן אתה לגמור השידוך, וכי כולנו באנו לכאן לשמוע ברכת הרבי, ולכתוב "התנאים"...

עשה כן רבי אברהם-מרדכי. השיב לו רבי מנדל:

דע לך, כי אף לפני הציעו את השידוך הזה. אבל אני רוצה לאמר לך דברים מעטים, ללא כל פניה מצדי. הגמרא אומרת (יבמות מז): "...גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו – – – ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות – – – ומודיעין אותו ענין של מצוות..." כל זאת כדי שידע הגר מה הוא מקבל על-עצמו, כן הוא גם באדם הרוצה להכניס לביתו כלי כעלם העילוי הזה. צריכים